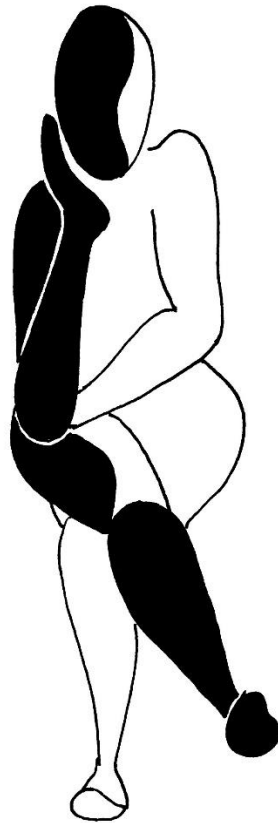

Egypercesek

az irodalom és a társadalomtudomány határán | mi is az az 'antropológiai látásmód' | hogyan figyeljük meg a mindennapi élet legapróbb mozzanatait

Bakó Boglárka

Szembenézés, avagy a határ¹ | régi történet egy terepmunka elejéről

Egész napos forgatás után, egy hosszú nap koraestéje, amikor hozzád fordul Tyisli: „Menjünk le a Plandicsra, sörözzünk egyet”. És te, aki mindig örülsz annak, ha bárhova is elhívnak, kapva kapsz rajta, hiszen valami más, valami új. És mész velük boldogan, nem csak Tyisli, hanem a lánya, Kali, a menyé, Blonda, a fia, Thulo és még az unokák is jönnek. Beszélgettek útközben, persze miről is másról, mint a forgatásról, a napközbeni filmforgatásról, hogy kinél jártatok, te és az operatőröd, akit ők nagyon szeretnek. „Biztosan nem cigány?” teszik fel tizedszerre is a kérdést, mert nem hiszik, hogy az operatőröd nem roma származású, olyan „barna a bőre” és „úgy is viselkedik velünk, mintha közülünk lenne”, de te tudod, hogy nem és mondd is nekik, hogy „csak kreol”. Aztán a kocsmá udvara, ahova te és az operatőröd a nők közé ültök le, te azért, mert hova is ülnél, az operatőröd, mert bizonytalan és diák, és inkább ott marad veled, mintsem a férfiakkal bemenjen a belső térbe, a pulthoz. Hosszú asztal, majdnem üres, csak egy középkorú férfi ül a szélén, láthatólag ivott már. Te Tyisli és Blonda közé ékelődsz, előtted sör, cigaretta, élvezed - mint mindig - a helyzetet, azt a különös izgalmat, amit kutatás közben érzel, szeretsz velük beszélgetni, őszintén érdekel, amit mondanak, jól érzed magad, olyan, mintha közülük lennél, nem éreztetik, hogy „más” lennél. Fogynak a sörök, ürül a cigarettásdoboz, a gyerekek jégkrémekkel rohangálnak, mindenki beszél, magyaráz, te is legalább kétfelé beszélsz, az operatőrödöt is újra és újra faggatják, mit tanul, tényleg nincs-e felesége, hány éves.

A férfi, az asztal végén bekapcsolódik a beszélgetésbe, „te cigány vagy, ugye, muro prhal?” folytatja cigányul, de az operatőröd tiltakozik, hogy nem, ő nem cigány, magyar. „Ugyan, nem kell azt szégyellni, látszik rajtad, akkor valamelyik ősöd”, de ő mondja, hogy „az sem az” és te próbálsz neki segíteni, mert látod, hogy kínosan érzi magát, hogy „nem cigány, de az mindegy is”. Ekkor villan először rád bosszúsan a férfi szeme, de nem vesz

¹ Durst Juditnak, mert vannak témák, ahol könnyebb az egyes szám második személy

rólad tovább tudomást. „*Maradj itt, - fordul újra az operatőrödhöz - megtanítunk cigányul, találunk neked feleséget is*” és beszélgetni kezdenek, hogy mégis mit csinál itt és te érzed azt a túsúrásnyi rossz érzést, hogy mennyivel könnyebben elfogadják őt, csak mert barnább a bőre. Ám tudod, hogy hibát vétettél, hiszen beleszóltál a férfiak beszélgetésébe, nem kellett volna, elfordulsz inkább, vissza a nőkhöz, folytatni a megkezdett beszélgetést, amikor provokálóan hangosan szólítanak meg „*és maga mit keres itt?*”. Először nem veszel róla tudomást, nem neked szól, hiszen te mindenkivel tegeződsz, és különben is, itt mindenki tudja a nevedet, de újra felhangzik a kérdés, „*magát kérdezem, mit csinál itt?*”

Csodálkozva fordulsz a férfi felé és magyarázni próbálsz, hogy róluk forgatsz filmet, azért, hogy megismerjék őket a „magyarok”, így ők mondhatják el, hogy „milyenek a cigányok” és kevesebb lesz az előítélet, több a megértés. Ám a férfit nem hatod meg a beszéddel, már közben is morog, „*persze, persze*” morogja gúnyosan, majd belevág: „*értem én, hogy magának jó ez, mert pénz kap érte, a magyaroknak is jó, mert megismernek minket, de nekünk miért jó, ha maguk idejönnek? Maguk pestiek...*” és folytatja, dühös, már kiabál, az asztalra csap és te még mindig próbálsz magyarázni, hogy félreérti, hogy nem is vagy „pesti”, nem is kapsz pénzt, hogy már rég itt vagy, de a szavak csak behullnak az indulatába és rájössz, hogy nem tudod neki elmagyarázni, nincsenek rá szavaid, olyan szavaid, amiket ő elfogadna. Segélykérően nézel körül, hiszen ott vannak a nők, akikkel hónapok óta jóban vagy, ott van Tyisli és Blonda, akiknek a házában most is alszol, Kali, aki a szobáját adta át, hogy legyen a forgatás ideje alatt helyed, de mindenki az asztalt nézi, nem vesznek védelmükbe, nem mondják, hogy te „más” vagy, hogy „*hozzájuk tartozol*”, hogy ne kiabáljon veled.

Csend van, csak a férfi kiabál dühösen, meg is üt talán, fut át az agyadon, de nem jön közelebb, az operatőröd dermedten ül, és te egy ideig még próbálsz, aztán feladod, felállsz és bemész a kocsnába. Ott vannak a férfiak, csodálkozva néznek, „csak a mosdóba” motyogod dühösen, és kell ott idő, hogy lenyugodj, hogy ki tudj menni közéjük újra. Aztán hazafelé, „*na, mi van*”, bök oldalba Thulo, miközben gyalogoltok a hegynek fel és belőled már ömlik is a szó, a harag, a megalázottság, „*ugyan már, az bolond!*” és a többiek is kontráznak rá, „*nem kell vele foglalkozni*”, „*részeg volt, mit foglalkozol?*”. És már otthon is vagytok, „*együnk valamit*”, mondja Blonda és már veszi is elő a déli maradékot, de te most úgy érzed, hogy nem tudsz leülni velük enni, beszélgetni, „fáradt

vagyok”, mondod és mész is fölfelé, a padlásra, Kali szobájába, ahol alszol ma. Látod az értetlen pillantásukat, hogy nem eszel velük, tudod, hogy megsértetted őket, mert együtt enni fontos, mert ez azt mutatja, hogy „*te olyan vagy, hogy eszel az ételünkből*” – ahogy Puci mama mondta – de ma nem fog menni. Bízol benne, hogy az operatőröd leül velük és megkönnyebbülsz, ahogy látod leereszkedni a székre, legalább ő is tudja már, de neked ma nem megy, ma eljutottál a saját határodhoz.

Aztán csak ülsz órákon át a terepnaplód előtt és beleírod a dühödet, azt hogy pont te, aki itt vagy, pont veled, aki azért vagy itt, hogy „*segítsen*”, beleírod mindazt, amit el akartál nekik mondani, hogy a történetekkel nem az a bajod, hogy az a férfi neked jött, hogy agresszív volt, hogy kiabált veled és megalázott, hanem az, hogy ők nem álltak melléd, hogy azt hitted, már bent vagy köztük, hogy megillet a védelem, mint mást is, és szembe kellett nézned azzal, hogy nem, hogy még nem, hogy talán sohasem.

Aztán másnap kora reggel kióvakodsz a szobából, szégyelled magad, Tyisli üldögél a teraszon, „*nem jössz kávézni?*”, kérdezi, „*még alszanak*”, int a szobák felé, aztán kávé töltsz neked, a bögre meleg a kezében és az otthonosság érzete fog el, „*te is feketén iszod a kávé és én is, ebben hasonlítunk*”, néz rád, „igen” válaszolod és nem mondod, hogy te mindig szoktál tenni bele egy kis tejet, mert az már nem számít.